

ПРИЧЕ „ДНЕВНИКА“

## Патка

Бојана Каравидић



Брат јој је издужен, изокренут ка небу у облику слова "S". Патка је у покрету. Приближавам јој се стрепећи. Имала сам лоше искуство са том патком, кљунастом домаћом животињом изувијаног врата. Повијала ме је у тетквом дворашту јер сам јој се нашла на путу ка кукурузним зрнцима. Једва сам измакла кљуцу.

"Својим изгледом јако подсећа на дивљу патку. Од ње је нешто крушија, дужег и меснатијег тела и краћег врата. Изгубила је способност летења. Боја перја је слична дивљој патки али се могу јавити примерци беле боје као и шарени. Просечна маса мушких јединки је 2,5 кг, а женских 2 кг." (veterina.info)

На менају вечере за коју сам се спремала неколико дана такозване званице биле су из нашег ужег породичног мњења. Намерачила сам се на патку. Гуглала сам за рецептом који није компликован, а опет, требало би да је изузетан. То "изузетан" односило се на зачине. Пронашла сам онај у коме се маришава састоји од меда, цимета, коријандера, ђумбира, поморанџиног сока и соја соса. Већ су ми се поздраве узнемириле од миомириса. Патка се претходно посолити, побибери споља и изнутра, па се патапка маришадом. "Да преноћи на хладном", писало је у рецепту.

Проблем са патком је што је птица тврдог меса, притом мало га је, а најважније, тешко ју је осочити. Но, свака тврђава је освојива, само треба пронаћи тактику.

У односу на патку "кључ" је био у специјалној кеси за рерну у којој се пече месо без додатне масноће. Патка се затвори у кесу, претходно је обложена режњевима танко исечене спанине, околу се поређају кромпир исечени на четвртине. Маришарава је преспавала у фрижидеру. Залогаци пајчет меса топише се у устима. Све ми је телефонским путем објаснио друг из оспинне школе високог, кува мајсторски а као сарага је што би рекла моја ујна, тек је мало повијених рамена, "дегеровских" усана, осмехује се само онима које воли, на енглеском "лике", не "лове". Волим те језичке финесе. Код нас, мислим у Србији, све је као на пању одсечено – ил'вољем ил' кољем. Милујемо ван очвију јавности.

Била сам задовољна што сам прасетину као повогодишњу традицију прошле године успешно заменила патком. Нећу робовати никоме, па ни прасећем печењу.

Нисам спутила да ме уочи 2025. патка чека у зседци, заокруженом врату у облику слова "S". Као она теткна из дворашта. Ова моја печенаца!!!

Чекали смо ту квази Нову годину у допекле распадином породичном дому. Ватрицу смо одржавали надчовечанским папорима. Свако је дувао у своју свиралу – муж, син, кћерка, ја.

Поповила сам прошлогодишња поступака. Свежу патку кушила сам на пијаци код исте жене која је стајала за тезгом опасане чистом, белом кецељом хвалећи патку на сва уста. Рецепт је безусловно одличан. Проверен! Патка је цврчала у рерни, ја сам надржавала самој себи. Преокрет је наступио када сам отворила кесу, сукнула је пара. Извадила сам патку и кромпире на тацну, затим сам на великој дасци почела да је траширам. Или је нож туп, или ми је слаб захват, или...? Патка је била неупотребљива за сочне залогате који би клизили ка пробавном тракту. Необјашњив догађај у мојој кухињи. Чиме ли ју је хранила она златоуста пијачарка? Шта ћу, гости ми дахну за вратом?! Deus ex machina – направити паштету, кромпире бадам, износим туршију, после њу сервирам овај сир на руке и сахар торту. Гости мљацкају, заливају залогате црним македонским. Што се мене тиче, више пијем него што једем, па ми се припишкљо.

Поред ње стоје кочопери се пластична патка извијеног врата у "S". Пиншким. Залијем ње стољу зеленим хигијеником који цури из њеног "S" врата. Пуштам воду. Грабим патку и бадам је кроз прозор. Напољу грми од новогодишњег ватромета. ■

ИНТЕРВЈУ: МЕИЛА ТОМЕ ПИХЛЕР, ФЛАУТИСТКИЊА

## Концерт је живи чин креативности

Јубиларни десети Фестивал „Дани барокне музике у Новом Саду“ почео је у петак концертном Ибериа Ансамблом у римокатоличкој цркви Свете Елизабете на Телпу и трајаће до 10. октобра. Тим поводом разговарали смо са директорком Фестивала и председницом Војвођанског удружења за рану музику Меилом Томе Пихлер (Meila Maria Tomé de Abreu Pihler, 1986. Brazilija). Ова флаутисткиња специјализована за рану музику након школовања у Белгији и Португалу свој пут наставила је у Новом Саду, где живи од 2010. године. Вођена љубављу према раној музици и потребом да је приближи локалној публици, 2011. покренула је први фестивал барокне музике у Војводини – Дани барокне музике у Новом Саду. Њена мисија је, каже, да омогући да историјска музика заживи у нашем простору, да повеже домаће и међународне уметнике, и да инспирише нову генерацију младих музичара. Мотивацију проналази у уверењу да рана музика, иако стара неколико векова, може снажно да говори савременом човеку и да гради мостове међу културама.

● Доселили сте се у Нови Сад из Јужне Америке. Како сте одабрали управо овај град за живот и наставак музичке каријере?

– Дошла сам у Нови Сад пре више од деценије, готово случајно у почетку. Рођена сам у Бразилу и тамо сам студирала, а 2004. године сам се преселила у Белгију ради специјализације из ране музике. После неког времена, у Белгији сам случајно упознала свог будућег мужа, који је био из Новог Сада. Посетила сам његову породицу неколико пута пре него што сам се преселила овде, а упознала сам и његов породични и пријатељски круг, тако да ме је импресионалирало културно богатство града и његов потенцијал за нешто ново. Преселила сам се крајем 2010. године и док сам живела овде, одржавала сам везе са Белгијом и Португалом, где сам касније и студирала. Убрзо сам сазнала да Нови Сад има невероватан активан културни живот и временом сам схватила да је ово место где заиста могу да изградим нешто дуготрајно – не само за себе, већ и за заједницу.

● Како сте дошли на идеју за оснивање Удружења за рану музику Војводине и како су колеге музичари реаговали на ту иницијативу?

– Када сам дошла у Нови Сад, приметила сам да је рана музика – посебно историјски информисано извођење – готово одсутна са културне мапе овде. Било је појединачних напора, али није било институције која би повезивала музичаре, публику и образовање. Зато сам 2011. године основала Удружење за рану музику Војводине (VEMA). Идеја је била да се створи платформа која би окупила музичаре, пружила им прилику да наступају, а истовремено омогућила образовање о раној музици новим генерацијама. Убрзо је то постало конкретна иницијатива. Временом су је многи музичари прихватили и данас је препознато као озбиљан центар за рану музику у овом региону.

● Врло брзо након оснивања удружења, основали сте и фестивал Дани барокне музике у Новом Саду, који је и данас веома популаран. Опишите нам каква су Ваша искуства у вођењу овакве манифестације и шта сте припремили за ово јубиларно десето издање фестивала?

– Покретање фестивала било је и изазов и реалност. Након што смо у почетку организовали неколико концерата по историјским деловима града, 2012. године смо покренули Дани барокне музике као први фестивал те врсте у Војводини. Управљање значи стално балансирање између уметничке визије и практичне, скоро увек, сурове стварности – буџета, логистике, промоције и другог. Истовремено, то ми даје прилику да позовем и сарађујем са невероватним музичарима из Србије и иностранства, и да представим репертоар који публика овде ретко чује.

Ово је наше десето јубиларно издање, и то се осећа на посебан начин. Припремамо богат програм који ће представити солисти и ансамбли из Бразила, Португала, Италије и Србије. Композиције обухватају широк репертоар од средњовековних химни, преко ренесансних мадригала, па све до барокне инструменталне музике. Изналазило и нове просторе, који имају великог потенцијала управо за извођење ове врсте музике. Тако смо пре неко-



Фото: приватна архива

лико година открили прелеп и акустичан простор ентеријера цркве Свете Елизабете на Телпу и одлучили смо да сви концерти овогдишњег Фестивала буду одржани у том простору.

● По Вашем мишљењу и искуству, да ли публика у овим крајевима познаје репертоар ране музике и како стручњаци могу утицати на образовање публике у том погледу?

– Публика је овде веома отворена и радознала, али рана музика још увек није део мејнстрим репертоара. Многи људи долазе на концерт први пут не знајући шта да очекују – и често одлазе запањени. Наша улога као извођача и едукатора је да градимо мостове: да објашњавамо, да контекстуализујемо, али пре свега да изводимо музику са уверењем и страшћу. Када људи осете ту енергију и лепоту музике, одмах се повезују с њом, било да је у питању Бах, Монтеверди или средњовековна химна. Временом се ствара добро информисана и лојална публика, што је управо оно што видимо како расте из године у годину у Новом Саду.

● Поред извођења ране музике, бавите се и проучавањем њеног порекла и метода интерпретације, гостите на конференцијама које се баве овим темама. Да ли сте открили нешто што је на Вас оставило снажан утисак?

– Истраживање је неодојиво од извођења у раној музици. Недавно сам била на конференцији у Букурешту коју је организовала Европска асоцијација за рану музику (REMA), и то је био не само леп начин да се наш фестивал представи међународном кругу фестивала ране музике, већ је било и много дискусија о факсимилним и изворима који се још увек истражују и проналазе се нови рукописи, посебно у Источној Европи, са освртом на нове композиције које су недавно откривене у Трансилванији, што је за нас увек узбудљиво. Једна од ствари које ме највише занимају у вези са раном музиком, генерално, јесте чињеница да су орнаменти и импровизација били део свакодневне праксе у 16. и 17. веку. Када проучавате оригиналне факсимиле, схватите да је оно што је написано на страници често био само скелет музике – од извођача се очекивало да дода живот кроз диминуције, орнаментике, па чак и личне варијације. То нама извођачима даје невероватну слободу, али и одговорност – сваки концерт постаје не само репродукција прошлости, већ живи чин креативности.

Адриан Крањчевић

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ

# Сунце, Зорба, препознавање

Пише: Гордана Влаховић

Старији, филмофили, или како сами воле да кажу, они „у најбољим годинама“ (чини им се), сећају се филма Грк Зорба и непоновљивог Ентонија Квина у улози Зорбе. Окреће се сваког јутра ка истоку и изгреву сунца и поздравља их речима:

– Хвала ти, Боже, за још један сунчани дан!

Није то само захвалност Богу за још један дан живота, за било какав дан таворен и мучног овоземалског хода. То је захвалност за сунчан дан, дан светлости, дан у коме се све боје, сви мириси потпуније доживљавају, од дана тамног и мутног. Дан је кад песници сусрећу сунце у воденици (Радомир Андрић), кад пролећно сунце изнад парка, уз Тису вируцка и поиграва се (Стева Раичковић), кад се у сунчаном кругу лечи песникиња сјајем неба, птица и путањом живота (Десанка Максимовић).



Ако би се мисао да је сунце извор живота разрадила биолошко-еколошким тврдњама, била би то мисао сведена, позната, обична. А ако се појам осунчаности подведе под Зорбину животну тезу, онда прелази у поетске бисере. Онда приче о клијању и ницању, о загрејаном тлу, о свеопштем мраку без благотворних прозрака, бивају непотребне. Поставља се пред јудно и слабо људско биће и питање потребе сваколике ускраћености за далеким, непознатим световима. У којој мери јесу потребне маштарије о тајанственим нордијским језерима и сибирским рекама? Муче ли нас питања како се доживљава лето у земљи кенгура? Преје ли сунце љубави прецвале америчке госпе у седамдесетим?

Небо изнад Сен Тропеа може бити плавање. Руске тајге и токови гушћи и

жустрији. Фјордови норвешки окомитији и тежом претњом изазовнији. Али, послушај Зорбу!

У зрачном дану, на своје прагу, на сунчаној страни улице, у оближњем гају топола и птичијих гнезда, у цветању Тисе, у кораку јутарње росе, научи од Зорбе. Осети сокове. Ако умеш! Ако ти је дато! Радовати се малим стварима, уз благослов небеске зарне звезде која се зором отима од ноћи, и пут путује дарујући оне који умеју да се радују.

Покушај у сунчаном дану да се привијеш уз витко стабло и да осетиш како се из корена напиње. Да лицем сунцу окренут отрепериш као кап воде на листу локвања. Препустиш се ветру и небу. Препознајеш загуљене осмехе драгих бића у свакој зраци која ти просветли косу. Да ти се учини како си део звезданог трага. Како чекаш да се провучеш кроз лук дуге. Са спремношћу да заробиш нечији слушајни поглед у ходу. Помислиш, у за-



блуди (па шта) да је заувек (а није). Јер много пуди а ништа не обећава. Свеједно, хватај „осмехе љупке“ што играју по води. Да ти буде јасно што је један други, велики, желео да умре по сунчаном дану (М. Ракић).

Све дође некако лакше, и човеку ближе, кад те озари небески путник који проиграва непрекидну игру скривалица са другом, тамном улицом живота. Кад год најави своју победу у тој неизвесној игри, понуди нам, оно Зорбино са почетка:

– Хвала ти, Боже, за још један сунчани дан! ■

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

## Стуб који пева Томислав Османли (Агора)

Роман је структуриран кроз форму која укршта приче о различитим судбинама јунака, расутих од Европе до Азије, у време од првог до двадесет и првог века, од којих су неки историјске личности док су други потпуно производ маште писца. Како наводи Настасја Писарева, делови текста овог колажног романа функционишу истовремено и као пастиш

и као дословни хипертекст: у њега су уклопљени исечци правих вести, QR кодови који воде до страница или видеа на интернету, као и фотографије. Тиме се постижу занимљиви ефекти – попут тренутка када једна од јунакиња, ћерка грчког песника из првог века, Евтерпа, пева песму коју је могуће заиста чути скемирањем QR кода. На сличан начин, несрећа избегличког брода надомак обала Италије, описана из крајње личног угла јунакиње Сиријке која у магновењу у таласима слуги лик свог давно изгубљеног мужа, супротстављена је хладним и објективним исечцима и фотографијама из новина о бродолому. Управо чињеница да од самог почетка није очигледно да ће се фрагментарно распоређена прича о несрећи на мору састављати од исечка агенцијских вести спојити са судбином јунакиње чији живот пратимо од срећног венчања оставља суптилан ефекат када поентира у тужном расплету у ком се две наративне линије коначно пресецају.

и као дословни хипертекст: у њега су уклопљени исечци правих вести, QR кодови који воде до страница или видеа на интернету, као и фотографије. Тиме се постижу занимљиви ефекти – попут тренутка када једна од јунакиња, ћерка грчког песника из првог века, Евтерпа, пева песму коју је могуће заиста чути скемирањем QR кода. На сличан начин, несрећа избегличког брода надомак обала Италије, описана из крајње личног угла јунакиње Сиријке која у магновењу у таласима слуги лик свог давно изгубљеног мужа, супротстављена је хладним и објективним исечцима и фотографијама из новина о бродолому. Управо чињеница да од самог почетка није очигледно да ће се фрагментарно распоређена прича о несрећи на мору састављати од исечка агенцијских вести спојити са судбином јунакиње чији живот пратимо од срећног венчања оставља суптилан ефекат када поентира у тужном расплету у ком се две наративне линије коначно пресецају.

## Владар из сенке Милан Богојевић (Прометеј)

Књига о Петру Живковићу, једном од најмоћнијих људи прве половине двадесетог века, којег је ужику домаће јавности вратила серија „Сенке на Балкану“, није само покушај да се расправи један део српске војне и политичке историје већ је и својеврсно путовање кроз турбулентну историју прве половине 20. века Србије. Милан Богојевић је посебно осветлио интригантне заплете око Солунског процеса и развоја односа Петра Живковића и Драгутина Димитријевића Аписа, од саучесника у Мајском преврату до препуштања Аписа незаслуженој смртној пресуди. Петар Живковић постао је симбол Беле руке, коитратеже црнорукцима. Више од пола века генерал се сводио на два појимавајућа надимка: једним се алудирало на његово сексуално опредељење а другим се имплицирало да је био потпуно неспособан чак и да отвори капију у ноћи Мајског преврата.



КРИТИКА НЕДЕЉОМ

## Невидљиве и челичне везе

„Анђели у капи мастила“, Гордана Ђилас  
(Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2025)

Пише: Сања Периф



Песникиња Гордана Ђилас овогодишња је добитница „Жичке хрисовуље“, једне од најзначајнијих награда у Србији за целокупан песнички опус. Поводом признања објављена је нова збирка *Анђели у капи мастила*. На хрисовуљи је записано како се награда додељује „за лирску претрагу дубљих упоришта бића“, а у новој књизи трагање се наставља, са пирањем до најскривенијих унутрашњих простора. Лик анђела постаје обележје тог пута, одраз који остаје када се властито лице замагли или изобличи. Такав путоказ води ка новим упориштима идентитета, али и ка растварању слике о себи и свом делу, те се уз препознатљиве поетичке одлике јављају и другачији тонови и нови, подстицајни мотиви.

Три циклуса у збирци: „Анђели у капи мастила“, „Сећање на бол“ и „Наша лица“ садрже четрнаест, десет и седамнаест песама. Меланхолија је неизоставни пратилац опуса Гордане Ђилас, али је овде нешто јаче повезана с резигнацијом: као да лирски субјект, вечито закљонен иза прозора, коначно помера завесу и суочава се с мутним стаклом. Временске непогоде, ратови и бомбе део су катаклизминог сценарија присутног и у ранијим књигама, па пример у песми „Заробљени град“, посвећеној Чеславу Милошу, из збирке *Звезда југа*. Али док се некада могло ући у опколењени град отвореног срца, у новој књизи таква могућност изостаје, као да се срце још више затвара у страху и неспокоју. Лирска јунакиња осећа тугу за несталим светом, али не престаје да трага за једноставним складом природе, што је можда најбоље сажето у хаикуслици птице и наранџе: птица једе мушицу да би преживела

– „тако помаже наранџи да сазри“. Као да кљуцање мушица око наранџине петелјке открива и једно дубље, песничко сазревање: заморно зујање не може да утихне све док се не проиникне у оно што држи наранџу да не падне. За Гордану

Ђилас у новој збирци то су анђели. Занимљиво је што додир с њима не значи увек блаженство и мир – напротив, у песми „Учитељ анђео“ сусрет је пун „изненадне / Неочекиване / Узнемирујуће енергије“. То сведочи о немиру сваког учења и сазнавања, али и о спремности на песничко рвање с анђелима: као код Рилкеа, анђео је метафора највише индивидуалне могућности човека, а посебно његових стваралачких потенцијала.

Архаични призив појединих стихова и романтична визија анђела који се играју у капи росе ипак буде сумњу у стварну анђеоску присутност у нашем добу „свеопштег пада“ и „распада“. Као да само такви, заштићени у нашем колективном памћењу, чувају и своју божанску улогу. С друге стране расте свест да су и они сами, блиски људима, огрезли у слабости и греху. На једном месту анђели се расправљају: „Ако смо за слабе и немоћне створени / Јесмо ли зато и ми слаби и немоћни?“, док на другом лирски субјект закључује: „И њих је, схваташ, прегазило време / Чим су овде, на погрешном месту / У лажливој речи / Биће и да си, кварећи себе / Покварио и њих“. Када су пак на правом месту, они посредују у сусрету са упокојеним оцем или мајком, вежући речи које би остале расуте иза сна.

Таквим деликатно исплетеним везом настаје песма, у којој понекад заискри нешто радосно, као када деца, спуштајући се низ тобоган, показују ватри или киши „смисао игре“. Гордана Ђилас пише у оној тачки где су смисао дечије игре и шум васионе једнако недокучиви, али и једнако узбудљиви и примамљиви, те се узнемирујућа енергија с почетка ипак претвара у плодотворну снагу. Тамо где се с мање опорности, а више нежности писало о лептиру, цвету, али и, неочекивано, о једном дечаку који продаје кровне, песникиња је усмерила снагу ка путу којим би могла да се креће њена поезија у будућности. Тако би оне „невидљиве и челичне везе“ између свих живих бића стезале нешто слабије, али доволно чврсто да нас подсети како је песма трајанит између човека и анђела. ■



ВИШЕ ОД ИСТОРИЈЕ: КАСТРАТИ (2)

# Операције на другом спрату Конзерваторија

Пише: Мила Михајловић



У Риму су се „хируршке интервенције“ обављале на другом спрату славног Конзерваторијума Санта Ђеђилија који је све до данашњих дана одржао углед „светског првака“ у домену оперског певања. Све је остало исто, унутрашњост и спољашњост здања. Зграда је у самом срцу Рима, између Виа деи Грећи и Виа Воторије, у непосредној близини Шпанског трга са фамозним степеништем. Масивни зидови, сводови и луковина, широко стубиште што води на спрат. Собнице, сада (и тада) учioniце, заокружују унутрашње дворште, широко и празно. Некада је цело дворште био отворени врт, како су захтевали

Кастрација је код дечака у развоју производила дубоке физичке и морфолошке промене: нагомнавање масног ткива, изостанак длакавости, промену структуре тела и мишића. Али, глас није мутирао, није се спуштао, већ остајао тимбра негде између дечјег и женског. Гласовни регистар био је женски, амплификован захваљујући сталној вежби и широком мушком грудном кошу. Зависно од тимбра, да ли је више био дечји или женски, глас кастрата је бивао класификован као сопран или контрапт.

Међу славним кастратима наводи се име Франческа Бергардија званог „Ил Сесезино“ (1680–1759) који је живео у Лондону и био омиљени Хендлов певач. Забележено је да су га Енглескиње масовно опседале, због чега је морао да се прави да је ожењен. Велику славу доживео је и италијански сопран Кафарели (1703–1783) зван „звезда белканта“, познат по иржавој, напраситој парави.

Или Лорето Веторнио, сопраниста и композитор, али и учитељ музике шведске краљице Кристине. Прича се да је био толико славан, да су његови обожаваоци једном приликом у Риму провалили врата палате где је наступао у приватном спектаклу. Иронична судбина је хтела да погине од руке његовог љубоморног мужа. Овакав трагичан крај доживели су и други кастрати у које су се шлемкиње врло често заљубљивале. Од осталих срећнији (ако овој речи има места), био је Гаetano Мајорана који је успео да се спасе од разбеснелих римских мужева безгласним бекством у Венецију.

Па онда, Паскјероти (1740–1781) из Фабијана, који је дебитовао релативно касно, тек са 26 година. Изузетно ружног изгледа, висок и јако мршав, био је предмет обожавања публике у Палерму. Заљубљеници у кастрате био је и Казанова који их је сматрао за крајње сексуалне и неодољиве, али и Наполеон који је према кастратима имао прави култ, толики да је у Француској укинуо закон којим се кастрација забрањивала. За најпознатијег кастрата свих времена важи Карло Броски зван Фаријели (1705–1782), док је последњи славни кастрат био Морески (1858–1922), једини чији је глас остао забележен. ■

**Последњи славни кастрат био је Морески (1858–1922), једини чији је глас остао забележен**

грађевински напони 16. и 17. века, а данас је затворен, делимично покривен и у врт се гледа кроз стаклени зид. Са леве стране од главног улаза из Грчке улице (Via dei Greci) је огромна концертна дворана са масивним оргуљама. Дакле, дечаки су увођени степеницама удесно, па у једну од собница, где су остављани и после „интервенције“ и у којима су, током наредних година, учили певања.

Како је обављана кастрација? Простом аспортирањем тестиса код дечака узраста између осам и десет година. Обављана је рудименталним инструментима и у мизерним хигијенско-санитарним условима. Од њих су настајали сопрани или мецо-сопрани. Без анестезије, разуме се. У неким случајевима су их кастрирали у кади напуњеној млеком, што је ублажавало бол. Бар се тако веровало. Скоро сви су после „операције“ бивали омамљивани алкохолем и опијумом. Многи су умрели од сепсе, а за оне који би преживели, отварао се могућност да добију стално запослење у црвеним хоронима или да им се отворе двери пута у славу.

## ТЕОРИЈА КРЕАТИВНОГ ПИСАЊА

### Како постати писац

1.0. Вазда је најважније било знати чиме се бавимо, да би се уопште (при)стигло до одговора на постављено питање. Дакле, како постати писац, да ли се то може научити? Или се писци рађају, па их треба само малко приучити? Постоје ли неки посебни ритуали, посебан изглед...

Истину говорећи, историја књижевности бележи мноштво пикантерија везаних како за животне судбине писаца, тако и за њихове каријере. На пример, да је Шилер држао труле јабуке у писаћем столу, да је Стриндберг најсуморније драме писао у рано јутро или да је Балзак, када би му понестало имена за јунаке, излазио на улицу и преписивао називе улица. Шведски писац Ивар Јохансон с иронијом је устврдио да у његовој домовини песник мора бити мршав да би био истински уметник, а све у складу с оним глупим предубеђењем да су писци сушичава створења која седе у неком подруму и пишу, данима и ноћима без сна и хране, плујући истовремено крв и комадиће трулих плућа... Исти тај Јохансон с правом је устврдио, опет не без ироније, да, на пример, дуга коса и брада нису баш неопходни да би неко био велики писац: „Толстој је имао велику браду, али је био и велики писац. Гете пак уопште није имао браду. Мопсан је имао бркове“...



Ђорђе Писарев  
Илустрација: Н. Писарев

## САВРЕМЕНИ ПЕСНИЦИ, ИЗ РУКОПИСА

Милутин Мишовић

### БИО САМ ЗАУЗЕТ

Дуго сам узимао *Политику* суботом  
Знајући да тамо излазе  
нове пјесме наших пјесника

Прегледао бих али не бих читао

Био сам заузет и заштићен  
Поезијом која се не пише

Која се директно објављује  
У безброј примјерака

Горе на непрегледном  
листу неба

### Н. ТАДИЋ

Звиждали су у њему  
супротни вјетрови  
Ђаволи дозивали анђеле  
Потуцао се по земљи  
Ослоњен на своје шкрте ријечи  
Као бескућник на своју тољагу

Уживао је у вриску  
Који га слатко разносио

Говорио је себи  
Ђаво је у нас посијао ријечи

Које нас распињу до смрти

### ТВОЈЕ ЧИТАЊЕ ЈЕ МОЈ ИЗЛАЗАК НА ОБАЛУ

Не бих ја писао ове ријечи  
да их ти не читаш  
Не бих кретао на тај пут  
Преко океана

Саткани смо од ријечи  
Дубоко потошњених  
У наша црна мора

Потребно је, дакле, пловити  
Гледати разјарену воду  
Трпјети таласе преко главе  
Одолијевати  
Заједно с Одисејем  
Слушати сирене, сретати  
медузе  
Пролазити између сциле и  
харибде  
Сусретати киклопе  
Да би се покренуло што више  
чуда у нама  
Што вјековима спава

Опасност буди наше ријечи  
Говорио је обасјани Учитељ  
Да не умремо, да не потонемо  
Заједно са нашим бременом  
Које нам повија леђа

Ријечи нас  
И из наше подводне дубине  
нагоне  
Да заплavimo кроз све  
опасности  
И доплavimo до обале

Гдје нас Ти чекаш



### ТИ СИ МОЈ МАЈКА

Некако ми се навалило много  
на главу невидљивих сила  
невидљивих препрека  
невидљивих облака  
невидљивих звијезда  
некако не знам ни како идем  
ни како се држим  
да негдје не пропаднем на Путу  
који ме није никад изневерјерио

Али све треба, видим  
покренути из Почетка -

Ватро, ти си моја родитељка  
која ме једе

И опет ствара

### БУДИ НИКО

Буди нико  
Буди више него нико  
Буди нигдје и нико

Све док Бог не угледа  
твоје зрнце  
Доље, у дубинама земним  
Међу милионима безимених  
Жедно и гладно небеских сила  
Које из једног зрнца  
Подигну велика стабла  
На које ће да слијећу  
птице небеске  
И пјевати о твом чуду

### НЕБО ЈЕ МОЈ ПОМОЋНИК

Кошта ме  
Али, нека  
Нек је Богом просто  
Сваки је ђаво налијетао  
Змије се у срцу гнијездиле  
Сањале најотровније снове  
Право рећи  
Требало је полудјети  
Заждити главом и кораком  
Помогнут ватром и чудима  
Свим што је било у  
запаљеним грудима  
Мало је памети,  
још мање лудила  
Ово је живот и сјајна  
погибија моја  
Пјевање у ватри још једино  
има смисла  
Небо је помоћник и моја  
гробница плава

ЖИВОТ ПАУЛИНЕ МОДЕРСОН БЕКЕР

# Ја сам ја или бити овде

Пише: Јасна Кујунџић Јованов

Биографско штиво о сликарки Паули Модерсон Бекер, које је издавачка кућа Слио објавила педумо по премијерном француском издању, 2019. године, представља више од романсиране биографије. Ауторка Мари Дарјесек значајну пажњу посветила је животу и стваралаштву Пауле Модерсон Бекер, али и непосредном уметничком окружењу које је утицало на њен уметнички идентитет, затим искораку из тадашњег социјалног клишеа у свакодневници уметничке заједнице у Ворпсведеу, као и непреницидном одмеравању вредности грађанског миљеа и испуњености коју ствараоцу доноси откривање стваралаштва других уметника. Такође, кроз целокупан ток текста доминира питање сукоба друштвено прихваћене и нове другачије уметности, те путања успона ка успеху, односно ставу средине у вредновању женског сликарства. Све наведене елементе, а посебно последње, можемо сматрати универзалним питањима у процесу уважавања и вредновања женског доприноса у уметности, посебно на самом почетку двадесетог века. Неприхваћане за живота, многе уметнице те епохе доживеле су уважавање и признавање тек након смрти, чак много година касније – сетимо се само случајева Надежде Петровић или Данице Јовановић.

Паула Бекер је рођена као Minna Hermine Paula Becker у грађанској породици која је од најранијих дана учинила њен талент и подржала њену жељу за уметничким школовањем. Ипак, како наводи Мари Дарјесек, у тренутку када је објавила своју намеру да се уда, породица ју је послала на домаћићки курс, како би стекла квалификације за узорну сузруту. Том тренутку претходило је низ догађаја који су започели да се убрзано одвијају од 1898. године када се Паула Бекер придружила слободомисленој групи уметника у колонији у Ворпсведеу, названог Гарбиовом Северне Немачке, да би наставила сликарско усавршавање. Млада, осамнаестогодишња сликарка с изразитом склоношћу ка експресионизму, стекла је животниг пријатеља у слику и песнику Рајнер Марија Рилкеу као једном од припадника колоније, а заједничке теме и љубав према сликарству зближили су родоначелника колоније Ота Модерсона и Паулу Бекер и довели до целиживотног преплитања њиховог стваралаштва и земалског постојања. Њихов

нимало једноставан однос започет је кроз некако дружење у заједничком сликању и откривању лепота природе, као и међусобном портретисању а наставио се у Паулиним двоумљењима између безрезервне посвећености уметности и брака са Отом, са свим његовим специфичностима.

Експресионизам који карактерише Паулино сликарство, добијао је на значају с упорношћу младе ауторке да стекне уметничко образовање и „постане своја“ (током првог боравка у Паризу уписала се на академију Колароса, а по повратку у француску престоницу 1906. на академију Жилијез) и са постепеним сусретима с велицима уметности у Лувру, фајумским портретима, радовима Мантење, Рембранта, Веронезеа, Шардена, импресиониста, набиства и нитимиста, као и са сликарима Ван Гога, Гогена, Сезана, Матиса. Такође, њени аутопортрети и ликови непознатих жена загледањих у поглед и са црстом или границом у руди показују да јој нису били страни као узорни ни аутопортрети Албрехта Дирера, Очарана пејзажима Ота Модерсона, у Ворпсведеу слика пределе тресетишта с брезама, али све чешће у њих умеће фигуре деце, животиња, величанствених у својој једноставности, а њихов статус све чешће подицачи првом лицијом, а посебно и огромне, широм отворене очи. На тематском плану ће највише пажње посвећивати сопственом лику и портретисању пријатеља и чланова породице, те девојка на прагу зрелости, жена, деце или непознатих мајки са децом. То није оно допаљиво и елегантно сликарство „женских простора“ на какво намлазимо код Мари Касат, већ животне ситуације, поддржане интензивним емотивним сабојем.

Добро познавајући дотадашње сликарство акта као мушке интерпретације вањег женског тела, она у своје слике уводи нови поглед на женску нагост, поглед жене на женско тело са свим његовим несавршеностима, штавише памтимо је као прву сликарку која слика сопствени акт, те сопствено (мада замишљено) тело у трудноћи, са заштитнички положеном руком на стомак као и наге мајке с бебом на грудима, огромних дојки и присних ставова, све до „двојног“ акта жене која у загрљају држи бебу, двају тела која као да су својим масивним облицима сједињена у једно. Током другог париског периода, сучена са сликарима фовиста и кубизмом, Паула мења и перцепцију, чак је пророчки настикала и Матисову чувену тему мртве природе са златним рибицама (1906). Посебну целину творе, рекосмо, Паулини аутопортрети – које је сликала од 1893. па до краја живота, са њих нас посматрају огромне бадемасте очи фајумских портрета, млада жена с цветним венцем и цветом у руци, величанствена у својој нагости и позицији између старог и новог живота, као да пита шта је чека и како ће се одвијати њен уметнички развој, са жељом да се све одигра сада и одмах.

Прва жена која је изнедрила експресионистички израз, прва сликарка која је приказала нагост жене виђене женским очима, Паула је и једна од малобројних уметница чију су слику нацисти уврстили у изолвику изолпачене уметности, прва која је била спремна да напусти удобност грађанског дома како би се посветила уметности, недовољно цењена у кратком и турбулентном животу, а захваљујући немачком колекционару и мецену Лудвигу Розелијусу, прва је сликарка свих времена која је добила свој музеј, у Бремену 1927. године. Упркос пионирском деловању, те значајном доприносу женском сликарству на почетку двадесетог века, добила је тек неколико редака у списима Гризелде Полок посвећеним женској уметности. Сама ауторка књиге Мари Дарјесек запазила је да Паула никад није излагала у њеном граду Паризу – била је, додуше, Немка, али ништа нише него што је Пикасо Шпалац или Модилијани Италијан. Она не види претпреку ни у објективној недовољности сликарског стваралаштва (које броја око 700 слика и преко 1.000 цртежа), прекинутог у њеној тридесет првој години, већ „задржавање на граници“ налази једноставно у чињеници да је реч о жени. Паула је ипак била довољно свесна својих потенцијала, када је 1906. године написала „Постајем неко – проживљавам најсрећнији период у мом животу“. Њен живот се завршио годину дана касније, да би поводом годишњице њене смрти Рајнер Марија Рилке написао Реквијем за пријатељицу, док је њено дело коначно добило светску потврду изложбом Стварајући модернизам: Паула Модерсон Бекер, Кете Колвиц, Габријела Минтер и Маријана Верескир у Краљевској уметничкој академији у Лондону 2022–2023. године, као и поставком Паула Модерсон Бекер: Ја сам Ја, одржаном у галерији Института за уметност у Чикагу од октобра прошле, 2024, до јануара ове године. ■



ДНК

ДЕВЕТА УМЕТНОСТ:ВЕКОВНИЦИ - СОЈЕВИ И КРАЉЕВИ

# Митови новог и старог света

Пише: Илија Бакић



Познаваоцима стрип (не)прилика на овим просторима име Марка Стојановића (1978) итекаво је знано: он је упорни и тврдоглави стрип аутор, агилни организатор и промотер, покретачка фигура стваралачког тима стрип серијала „Вековници“. Стојановић је овај серијал, преко „стаза и богаза“, увео у другу деценију постојања, са тренутним скором од 14 албума (шлус пулти албум), „Вековници“ су започети (сад већ давне) 2007. и замишљени као серијал који ће излазити у „Политичкином забавнику“ али су, због неприлика и неразумевања, принудно „преместени“ у албумски формат уз повремена појављивања у стрип периодичи у Србији и околним државама; упркос свим недаћама „Вековници“ (и њихов „spin off“ серијал „Бескрвни“) израстли су у уникатну категорију па домаћој стрип сцени и Ex-Yu-Балканску стрип сензацију. Уз све речено, остаје и битна карактеристика серијала – тимски цртачки рад, наиме, Стојановић за сваки албум ангажује више цртача коју цртају поједине сегменте приче чиме се другачијим ликовно-естетичким тоном онеобичава свака епизода а истовремено представља лезеа активних стрип цртача са ових простора.

ни читаоци откриву шта је даље било следи низ кратких прича из различитих епоха и са различитих меридијана у којима се знани и познани актери митског и реалног света боре за свој живот, коју завре и трагају за мапом или тајним знањима. Приче су прецизно и ефективно испричале, са контролисаним темпајима и дозирањим појашњењима тако да могу стајати као засебне целине али је очито да су све оне део митологије на којој се „Вековници“ темеље и да ће, у неком албуму, бити кључ одређене ситуације (било да су појашњење односа међу ликовима било да су разлог избијања или разрешења сукоба). У претходним епизодама овакве су приче биле укомпоноване у радњу а Стојановић је сада низ минијатура распростра пре читавце мамећи њихову златижељу и радозалност. Сваку причу испртрао је други уметник дарујући јој посебност и у ликовном сегменту.

„Канвов сој“ је епизода у којој Краљевни Марко решава проблеме са нареченим Канвовим сојем коме и сам припада; наиме, ови бесмртници су у међусобном рату „свих против свих“ што подразумева двобоје „један на један“ који се завршавају тако што некеме буде одрубљена глава (то је једини начин да се бесмртник – трајно усмрти). Елем, Марко је (истина невољно, у самоодбрани) елиминисао свог дотадашњег пријатеља Тила Ојленшмигела а Тилови (и Маркови) пријатељи Квазимодо и Д’Артањан планирају освету. После много перипетрија и борби помешаних са сећањима на прошле дане, Марко је ве- зап и обешен наглавачке и спедило би му суђење са готово извесном пресудом да се пису умешали Чен и Ама-



Како су године протнцале а број албума растао појавила се потреба за интегралним издањем серијала, категоријом изузетно ретком у домаћем стрип издаваштву (светска пракса је да се старе епизоде неког серијала штампашу у луксузним издањима чиме се задовољава потражња за распродатим албумима а целокупном серијалу признача статус запаженог дела 9. уметности). Дакле, од 2020. године знатнижељни читаоци, у тврдим корицама са препознатљивим логотом „Вековника“, могу читати „Интеграле“ који садрже по два албума овог серијала. Пети интеграл садржи албуме „На крају крајева“ и „Канвов сој“, оригинално објављене 2015. и 2016. године.

Албум „На крају крајева“ својеврсна је пауза између првог циклуса „Вековника“ у коме су два јунака – примирени вампир Чен који је у сукобу са својом сабраћом и првави, бесмртни Краљевни Марко који већ 400 година води своје ратове – обавили први задатак и на крају света, борећи се против сваковрсних противника (исоглаваца, живе ватре, епитиних вампира убица, тајанствених крстава вере...), однела мобилу мапу предстојеће апokalipse и спасавањем тако свет који знамо. Уместо да зватижељ-

ним Канвовим сојем коме и сам припада; наиме, ови бесмртници су у међусобном рату „свих против свих“ што подразумева двобоје „један на један“ који се завршавају тако што некеме буде одрубљена глава (то је једини начин да се бесмртник – трајно усмрти). Елем, Марко је (истина невољно, у самоодбрани) елиминисао свог дотадашњег пријатеља Тила Ојленшмигела а Тилови (и Маркови) пријатељи Квазимодо и Д’Артањан планирају освету. После много перипетрија и борби помешаних са сећањима на прошле дане, Марко је ве- зап и обешен наглавачке и спедило би му суђење са готово извесном пресудом да се пису умешали Чен и Ама-

зонка Алеа (Маркова драгана). Ослобођени Марко ипак не убија Д’Артањана (Квазимодо није те среће) и пушта га да оде па ће овај отпловити у Мексико, промелити име у Дијего де ла Вега и постати – маскирани Зоро!

Стојановић се надахуто поиграва народним предањима и фантазијским жанровима (епоса фантастика, хорор) градећи и оригиналну митологију серијала, уз сталну дозу историографске мистификације и позивања на популарну културу XX века. У приповедању он меша текућа дешавања са догађајима из прошлости јунака чиме ликови и појаве добијају на пувоћи и на уверљивости. Сложеност читавог епа потенцирана је различитим цртачким манирима и користициним палетама више од (готово невероватних) 20 цртача што стрипа што насловница; општи утисак допуњује надахути уводник из пера Владимира Милошевића.

Заључимо да се и овим интегралом потврђује да су „Вековници“ врло амбициозно осмишљено и једнако тако полетно и надахуто реализовано дело 9. уметности коме неизоставно треба посветити пуну пажњу. ■